

**การปรากฏและการให้ความหมายของมัสยิด: กรณีการต่อต้าน
การสร้างมัสยิดในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
และอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย**

ดร.ผกาวดี สุพรรณจิตวนา¹

บทคัดย่อ

มัสยิดในฐานะศาสนสถานของชาวมุสลิมถือเป็นศูนย์รวมการปฏิบัติศาสนกิจและกิจกรรมที่หลากหลายของชาวมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลาม แต่กลับพบการต่อต้านการสร้างมัสยิดในบางพื้นที่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความหมายของการปรากฏขึ้นของมัสยิดในมิติของผู้ไม่เห็นด้วย โดยศึกษาผ่านแนวคิดและกรณีศึกษาของการให้ความหมายจากกรณีประเทศในยุโรป ร่วมกับการให้ความหมายของชาวบ้านในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของมัสยิดที่ปรากฏในแต่ละพื้นที่ของยุโรปแตกต่างกันและมีได้มีเพียงความหมายเดียว ความแตกต่างดังกล่าวอาจเป็นผลจากทางการเมือง ชาติพันธุ์ของพื้นที่ การได้รับข้อมูลข่าวสารจากภายนอก และการกำหนดความหมายโดยชุมชนมุสลิมเอง ขณะที่ในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มัสยิดถูกให้ความหมายสำคัญคือเป็นการรวมตัวกันของ

¹ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อีเมล: su_pakawadee@ru.ac.th

วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (2561)

ชาวมุสลิมในพื้นที่ที่ไม่มีคนนับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่และมีการขยายตัว
ของศาสนาอิสลาม

คำสำคัญ: ศาสนาอิสลาม/ มัสยิด/ การต่อต้าน/ ความขัดแย้ง

**THE EMERGENCE AND THE DEFINING OF MOSQUES:
A CASE STUDY OF THE ANTI-MOSQUE INCIDENTS
IN PHU PHIANG DISTRICT OF NAN PROVINCE
AND WIANG PA PAO DISTRICT
OF CHIANG RAI PROVINCE**

Dr.Pakawadee Suphunchitwana¹

ABSTRACT

Mosques have been regarded as religious places for Muslims and they have been centers of religious practices and various activities of Muslims. However, there were activities against the construction of mosques in the North and the Northeast areas of Thailand. This study aimed to seek for emergence of mosques in view of protestors through the study of concepts and case studies of emergence and defining of mosques in European countries by comparing with defining of mosques from local people in Phu Phiang District of Nan Province and Wiang Pa Pao District of Chiang Rai Province. It was found that emergence of mosques in various areas in Europe had different meanings. Those differences might result from political views, ethnography,

¹ Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University
Email: su_pakawadee@ru.ac.th

วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (2561)

information from outside area and defining from Muslims themselves; whereas, mosques in Phu Phiang District of Nan Province and Wiang Pa Pao District of Chiang Rai Province were defined for purpose of Muslim gathering in non-Muslim areas and an expansion of Islam.

KEYWORDS: Islam/ Mosque/ Protest/ Conflict

บทนำ

มัสยิดมีฐานะเป็นศูนย์รวมของชาวมุสลิมเพื่อดำเนินกิจกรรมทางศาสนาอันได้แก่การสวดมนต์ (ละหมาด) หรืออาจมีกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น การสอนอัลกุรอาน โดยมัสยิดเป็นสถานที่ที่จัดไว้เป็นการเฉพาะ คือ มีอาคาร มีป้ายติด และมีห้องสวดมนต์ชัดเจน ซึ่งหากพิจารณาในมิติดังกล่าว มัสยิดจึงไม่แตกต่างจากศาสนสถานของทุกศาสนาที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนที่นับถือศาสนานั้น ๆ ที่จะมาปฏิบัติศาสนกิจตามวัฒนธรรมความเชื่อของตนเอง ทั้งนี้ นับตั้งแต่มีการจดทะเบียนมัสยิดแห่งแรกขึ้นประเทศไทยคือมัสยิดบ้านดู่ที่ถนนเจริญกรุงจดทะเบียน (มัสยิดที่จดทะเบียนหลังแรก, 2558) จำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนก็เพิ่มจำนวนโดยลำดับ จากการรวบรวมของกรมการปกครองพบว่าจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนในปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 3,864 แห่ง (ตารางที่ 1) ในจำนวนนี้ตั้งอยู่ที่ภาคใต้โดยเฉพาะที่สามจังหวัดชายแดนใต้มากที่สุด จำนวนมัสยิดในพื้นที่ภาคเหนือที่จดทะเบียนจัดตั้งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่ไม่สูงนัก กล่าวคือเมื่อปี พ.ศ.2550 กรมการปกครองสรุปว่ามีมัสยิดในภาคเหนือมีจำนวนจดทะเบียนทั้งสิ้น 36 แห่ง ขณะที่ในปี พ.ศ.2558 เพิ่มขึ้นเป็น 47 แห่ง (สำนักกิจการความมั่นคงภายใน กรมการปกครอง, 2558)

ตารางที่ 1 สรุปจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้ง ปี พ.ศ.2558

ที่	ภาค	จำนวน	ประชากรมุสลิม (2557)	มัสยิด (2558)	สัดส่วน
1	กลาง	454	540,586	454	1:1911
2	เหนือ	47	7,181	47	1:152
3	ตะวันออกเฉียงเหนือ	27	18,924	27	1:700
4	ใต้	3,336	1,823,067	3,336	1:546
รวม		3,864	2,389,757	3,864	1:618

ที่มา: 1) ข้อมูลประชากรมาจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

2) ข้อมูลมัสยิดมาจากการแจ้งจดทะเบียนเป็นทางการกับสำนักงานกิจการ
ความมั่นคงภายใน (ส่วนประสานราชการ) กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย

จากแหล่งที่มาขอข้อมูลที่แตกต่างกัน อาจทำให้มีความคลาดเคลื่อน
ของสัดส่วนจำนวนประชากรต่อมัสยิด และทำให้สัดส่วนจำนวนประชากรต่อ
มัสยิดอาจมีจำนวนน้อยกว่าตัวเลขที่นำมาแสดง เนื่องจากที่พบจากการ
ลงพื้นที่จำนวนมัสยิดที่ไม่จดทะเบียนในพื้นที่ที่มีเป็นจำนวนมากซึ่งไม่มีการเก็บ
รวบรวมเป็นสถิติไว้ อาทิ ในจังหวัดเชียงรายมีมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งแล้ว
7 แห่ง และมัสยิดที่ยังไม่จดทะเบียน 14 แห่ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่
ฝ่ายความมั่นคงที่รับผิดชอบ 4 จังหวัดรายงานต่อส่วนกลางพบว่า มัสยิดที่
ไม่ได้จดทะเบียนมีมากกว่ามัสยิดที่จดทะเบียน สัดส่วนประชากรมุสลิมต่อ
จำนวนมัสยิดนอกจากต้องคำนึงถึงจำนวนสับบุรุษแล้วยังต้องคำนึงถึงการ
กระจายตัวและการเดินทางเพื่อประกอบศาสนกิจด้วย ในพื้นที่ภาคเหนือ
แม้ว่าจำนวนประชากรมุสลิมต่อจำนวนมัสยิดจะไม่มากนักแต่พบปัญหา

การกระจายตัวทำให้เกิดปัญหาในการเดินทางดังปรากฏในพื้นที่จังหวัดน่าน เป็นต้น

งานศึกษาอันเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการปรากฏตัวของมัสยิดมีปรากฏอย่างชัดเจนในภาคพื้นยุโรป โดยมีการศึกษาของ Stefano Allievi เกี่ยวกับความขัดแย้งเรื่องนโยบายและแนวโน้มการขัดแย้งต่อมัสยิดในยุโรป (Allievi, 2010) ซึ่งศึกษาในฝรั่งเศส เยอรมัน อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ออสเตรีย สเปน อิตาลี กรีซ บอสเนียและประเทศในสแกนดิเนเวีย โดยมีฐานคิดในการศึกษาที่พยายามอธิบายความสัมพันธ์ 2 ระดับคือในระดับท้องถิ่นของความขัดแย้งกรณีของมัสยิดซึ่งเป็นอาการแสดงของความไม่พอใจที่ปรากฏชัดเจน และระดับโลกซึ่งเป็นโครงสร้างที่ไม่ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนแต่ว่างอยู่บนฐานค่านิยมทางวัฒนธรรมระหว่างอิสลามกับทวีปยุโรป จากจำนวนมัสยิดที่มี 9,002 มัสยิดต่อประชากรมุสลิม 16.56 ล้านคน (Allievi, 2010, p.24) หรือมัสยิดหนึ่งหลังต่อประชากรมุสลิม 1,840 คน ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก การศึกษาของ Allievi ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งที่มีต่อมัสยิดเป็นเพราะความอ่อนแอของระดับท้องถิ่น โดยเขาเสนอว่าหากระดับโลกคือการเผชิญหน้ากันของพื้นที่ทางกายภาพกับพื้นที่ทางสัญลักษณ์ ในบริบทที่มีความขัดแย้งคือพื้นที่ที่ท้องถิ่นไม่สามารถนำแนวคิดระดับโลกมาปฏิบัติในระดับท้องถิ่นได้ แต่โดยรวมแล้วความขัดแย้งต่อประเด็นมัสยิดมีแนวโน้มลดลงรวมทั้งประเด็นในการต่อต้านเป็นการต่อต้านในเชิงความเป็นสถาบันมากกว่าเป็นการต่อต้านความเป็นอิสลามด้วยตัวมันเอง

การต่อต้านการสร้างมัสยิดในประเทศไทยปรากฏเป็นข่าวในสื่อประเภทต่าง ๆ ในหลายพื้นที่² และจากเวทีเสวนาทางวิชาการที่บ่งบอกการต่อต้านมัสยิดได้ขยายตัวไปในหลายพื้นที่อื่นเนื่องจากกระแสการหวาดระแวงต่อศาสนาอิสลาม (ทีมข่าวอิสรา, 2559) เหตุการณ์การต่อต้านได้รับความสนใจ เกิดคำถามและความพยายามในการอธิบายถึงเหตุผลของการต่อต้านดังกล่าว นักวิชาการในประเทศไทยได้อธิบายเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์เกลียดกลัวอิสลามที่เป็นกระแสจากต่างประเทศดังปรากฏในเวทีวิชาการ (ทีมข่าวอิสรา, 2559) หรือความคิดเห็นของนักวิชาการด้านอิสลามศึกษาอย่าง อาจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี (อ่านความคิด สุชาติ เศรษฐมาลินี เมื่อมุสลิมฮักน่าน, 2558) เห็นว่าปรากฏการณ์ทั้งหมดถูกอ้างอิงเชื่อมโยงถึงรายงานการเกิดการต่อต้านคล้ายกับในต่างประเทศ ประเด็นการเกลียดกลัวอิสลามได้มีการเสนอในสื่อออนไลน์ขยายและส่งต่อจากเหตุความรุนแรงในที่อื่น ๆ สู่ประเทศไทย (ฟังมุสลิมไทยคุยกระแสระแวงอิสลาม, 2560) นอกจากการอธิบายผ่านอาการเกลียดกลัวอิสลามดังที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีนักวิชาการได้อธิบายว่า

² โปรตดู เกษม อัจฉมาสัย. “ต่อต้านมัสยิด” เข้าแผน “ตอกลิ้ม”? (2558), <http://chaoprayanews.com>, สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2560; MGR online. (2558). “ตามนัด! คนน่านฮือฮือยื่นคำขาดห้ามสร้างมัสยิด แคนคนมีสี การเมืองปั่นกระแสต้านทหาร. <http://www.manager.co.th>, สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2560; “ฮือฮืออีก! สร้างมายิตบ้านดงยอ สกลนคร”. <http://www.canmuang.co.th/news/region/83534>, สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2560; มาริฮัม อัสมัต. ชาวบ้านขอนแก่นร้องจังหวัดระงับการก่อสร้างมัสยิด หวาดเหตุรุนแรงแดนใต้ตามมา. <http://www.benarnews.org/thai/news/TH-mosque-ban-0607017141226.htm>, สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2560.

อาการดังกล่าวเป็นการมอง “มุสลิม” ในฐานะ “คนอื่น” เมื่อประกอบกับความกลัวของชาวพุทธไทยที่ตระหนักว่าพุทธศาสนาที่เป็นทางการของไทยอ่อนแอลง การปรากฏของ “คนอื่น” จึงกลายเป็นภัยคุกคามและสร้างความกลัว (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2559)

ประเด็นความแตกต่างของคำอธิบายเหตุแห่งการต่อต้านการสร้างมัสยิดทั้งในไทยและต่างประเทศทำให้ผู้ศึกษาสนใจว่า การปรากฏของมัสยิดและความหมายของผู้ต่อต้านทั้งในบริบทต่างประเทศและบริบทของไทยในพื้นที่จังหวัดน่านและเชียงรายมีรายละเอียดที่ถูกนำเสนออย่างไร เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อเงื่อนไขการต่อต้าน

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสารงานวิจัยในพื้นที่ยุโรปร่วมกับการวิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study) ในพื้นที่ระดับชุมชน 2 แห่ง คือ เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายและที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ ก่อนที่จะนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการศึกษาต่อไป วิธีการศึกษาที่ใช้วิธีการพิจารณาหาความหมายของการแสดงออกซึ่งการต่อต้านการก่อสร้างมัสยิด ผ่านการรับฟังเหตุผลที่ใช้อธิบายการแสดงออกซึ่งความไม่เห็นด้วยต่อการสร้างมัสยิดในพื้นที่ชุมชนตนเอง กลุ่มเป้าหมายมีคุณลักษณะคือ (1) เป็นประชาชนที่ร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านการสร้างมัสยิด (2) มีภูมิลำเนาหรือที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนที่ก่อสร้างมัสยิดเนื่องจากเป็นผู้ที่เชื่อว่าตัวเองได้รับผลกระทบโดยตรง และ (3) เป็นบุคคลที่แสดงออกซึ่งความไม่เห็นด้วยในระยะแรก (เป็นผู้เคลื่อนไหว

กลุ่มแรก)ของการรวมตัวกันของชุมชน การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายผู้ศึกษาได้ติดต่อกับนักการเมืองท้องถิ่นซึ่งรู้จักกันเป็นการส่วนตัว และนักศึกษาปริญญาโทของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ให้แนะนำผู้ศึกษาไปสัมภาษณ์สื่อมวลชนท้องถิ่นที่มีบทบาทในช่วงการเคลื่อนไหว และสื่อมวลชนดังกล่าวได้พาผู้ศึกษาไปพบกับประชาชนที่มีบ้านพักอาศัยติดกับพื้นที่ที่จะก่อสร้างมัสยิด รวมทั้งการแนะนำให้ไปพูดคุยสัมภาษณ์กับผู้ใหญ่บ้าน พระภิกษุ และชาวบ้านทั่วไปในชุมชน นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้รับการแนะนำให้ไปสัมภาษณ์กับกลุ่มชาวบ้านจากจังหวัดเชียงรายที่มาช่วยเมื่อครั้งที่มีการเคลื่อนไหว ข้อมูลที่ได้รับนำมาใช้ในการอธิบายการให้ความหมายของการเห็นมัสยิด แล้วพิจารณาแยกแยะความหมายที่แต่ละพื้นที่ได้ค้นพบ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจลักษณะการตีความการต่อต้านการสร้างมัสยิดในบริบทที่แตกต่างกันอันจะส่งผลต่อการทำความเข้าใจที่จะนำไปสู่การร่วมกันแก้ไขปัญหาได้

แนวคิดเกี่ยวกับการปรากฏและการให้ความหมายของมัสยิดในยุโรป

การศึกษาของนักวิชาการในยุโรปเปิดเผยปัญหาที่เป็นรากฐานของการต่อต้านการสร้างมัสยิดสามารถแยกออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกลียดกลัวอิสลาม (Islamophobia) (Orakzai, 2016, p.530)การเสนอแนวคิดดังกล่าวนี้ให้น้ำหนักของการได้รับข่าวสารจากสื่อแล้วสร้างความกลัวหรือต่อต้านอิสลามที่ไม่วางอยู่บนฐานความเป็นจริงทางศาสนา อาทิ การกลัวความรุนแรงและการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม (Allievi, 2010, p.27)

กลุ่มต่อมา มองว่าการต่อต้านการสร้างมัสยิดเกิดจากจินตภาพที่เข้ากันไม่ได้ของชาวตะวันตกและชาวมุสลิม ดังปรากฏในงานของ Allievi

(Allievi, 2010, p.13) ที่เห็นว่าปัญหาที่แท้จริงในความขัดแย้งของการต่อต้านการสร้างมัสยิดในยุโรปเป็นเพียงอาการแสดง (Symptom) คล้ายกับเป็นอาการของการมีไข้มิใช่ความเจ็บป่วยจริง แต่ความเจ็บป่วย (Illness) คืออิสลาม อาการแสดงได้ปรากฏขึ้นบนข้อเท็จจริงที่ว่ามิใช่ผู้อพยพที่เป็นชาวมุสลิมย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยในยุโรปมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับการปรากฏสัญญาณของศาสนาอิสลามในพื้นที่สาธารณะของยุโรป ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของการต่อต้าน “ความเป็นอื่น” ที่ถูกมองว่าเข้ากันไม่ได้กับ “ความเป็นเรา” เช่นมองว่าศาสนาอิสลามละเมิดสิทธิของสตรีเพศ ดังที่พบในการศึกษาของประเทศเยอรมันและฝรั่งเศส

กลุ่มสุดท้าย กลับมองว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาลักษณะและอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ก่อสร้าง ดังพบในงานของ Dodd (2015, pp.1, 15) ซึ่งศึกษาเงื่อนไขการลงมติต่อต้านการสร้างหออาซานในสวิสเซอร์แลนด์ โดยพบว่าชาวสวิสที่มีรากฐานทางภาษาและวัฒนธรรมต่างกันมีความเชื่อและความคิดเห็นต่อการลงมติแตกต่างกัน กล่าวคือชาวสวิสที่พูดภาษาฝรั่งเศส ซึ่งมีบุคลิกภาพแบบ สุภาพ กระตือรือร้น อยู่ในวัยหนุ่ม อ้วน สดใส หล่อ ร่าเริง และมีเสรีภาพ ลงประชามติไม่เห็นด้วยกับการห้ามดังกล่าว ขณะที่ชาวสวิสที่พูดภาษาเยอรมัน ซึ่งมีบุคลิก แข็งแรง รุนแรง กระตือรือร้น สุขภาพดี เสียงดัง กล้าหาญและเปลี่ยนแปลงยาก มีแนวโน้มสนับสนุนการห้ามสร้างหออาซาน (Dodd, 2015, p.2) ซึ่งงานของ Dodd แสดงให้เห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมของบุคคลมีผลต่อการให้ความหมายและการตัดสินใจแสดงออกแตกต่างกัน

สำหรับกรณีศึกษาการต่อต้านมัสยิดในยุโรปที่น่าสนใจมีทั้งในประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส และอังกฤษ ดังนี้

การศึกษาของ Stoop (2012) ได้เปิดเผยให้เห็นว่าจำนวนประชากรมุสลิมในเยอรมนีเพิ่มสูงขึ้นมากหลังจากข้อตกลงการจ้างงานระหว่างเยอรมนีกับตุรกีในปี ค.ศ.1961-1973 (Recruitment Agreement) ซึ่งทำให้มีการอพยพแรงงานจากตุรกีมาอยู่ในเยอรมนีกว่า 600,000 คน ซึ่งในจำนวนเหล่านี้มีบางคนที่ตัดสินใจปักหลักฐานอยู่ถาวรในเยอรมนี ในการสำรวจเมื่อปี ค.ศ.1980 พบว่าประชากรชาวมุสลิมตุรกีในเยอรมันมีสูงถึง 2.1 ล้านคน ปัจจุบันมีประชากรมุสลิมจำนวนกว่า 3.8-4.3 ล้านคนจาก 46 ประเทศที่อาศัยอยู่ในเยอรมนี ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรมุสลิมนี้ส่งผลให้จำนวนมัสยิดในเยอรมันเพิ่มสูงตามไปด้วยโดยเฉพาะเมื่อมีองค์กรมุสลิม 1 ใน 4 องค์กรใหญ่ (Turkish-Islamic Union of the Institutions for Religious Affairs: DITIB) ที่พยายามริเริ่มโครงการการสร้างมัสยิดโดยยืนยันในสิทธิที่จะสร้างมัสยิดในฐานะสมาชิกของสังคมประชาธิปไตยแบบแยกศาสนากันกับรัฐออกจากกัน

มัสยิดในเยอรมนีหลังแรกสร้างในปี ค.ศ.1924 ที่ปรากฏใน Berlin-Wilmersdorf ในชุมชนของ Ahmediyya แต่ประเด็นที่สังคมเยอรมนีเริ่มมีการโต้แย้งเกี่ยวกับมัสยิดเริ่มต้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่าจำนวนประชากรมุสลิมได้เพิ่มจำนวนขึ้น ทำให้ความต้องการมัสยิดมีมากขึ้นไปด้วยแต่โดยส่วนมากจะมีลักษณะเป็นห้องเช่าหรือเป็นบ้านส่วนตัวของคนมุสลิม และดำเนินการด้วยทุนทรัพย์ของตัวเอง และเมื่อประชากรมุสลิมยังมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจึงเกิดการรวมตัวเป็นสถาบันและดำเนินการสร้างมัสยิดเพิ่มมากขึ้น ทำให้ในปี ค.ศ.2009 เยอรมันมีมัสยิดกว่า 2,600 หลังโดยในจำนวนนี้มี 150 หลังที่สร้างแบบมีสถาปัตยกรรมแบบอิสลามและมีขนาดปรากฏชัดเจนต่อสาธารณะในฐานะสัญลักษณ์ของศาสนา

อิสลาม ในช่วงนี้มีประเด็นการโต้แย้งที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดเกิดขึ้นแต่มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนใกล้เคียงกับมัสยิดที่ร้องเรียนต่อฝ่ายบริหารท้องถิ่นเกี่ยวกับเสียงอาซาน เกี่ยวกับที่จอดรถที่สร้างความเดือดร้อนในกับผู้อาศัยใกล้กับมัสยิด และมีประเด็นเกี่ยวกับอคติที่ว่าอิสลามกำลังคุกคามสังคมเยอรมนีอยู่บ้าง

การต่อต้านปรากฏชัดมากขึ้นหลัง 9/ 11 ซึ่งทำให้คนเยอรมันกลัวร้อยละ 70 เห็นว่าวิถีชีวิตของมุสลิมกับเยอรมันขัดกัน หรือคนอิสลามเรียกร้องจากเยอรมันมากเกินไป หรือ อิสลามเป็นศาสนาที่ไม่ยอมรับความแตกต่าง (Intolerance) หรือกระทั่งมีประเด็นที่ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะต่อผู้หญิง ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ Stoop เห็นว่ามีเงื่อนไขจากการที่สื่อสารมวลชนของเยอรมันมีการเสนอข่าวเชิงลบต่อศาสนาอิสลามอย่างหลากหลาย รวมทั้งการพยายามทำให้เรื่องศาสนาอิสลามเป็นการเมืองของพรรคการเมืองฝ่ายขวาที่เน้นชาตินิยม ทำให้ภาพของมุสลิมที่ปรากฏในการโต้แย้งเกี่ยวกับมัสยิดมีการผสมปนเปประเด็นท้องถิ่นและประเด็นระดับโครงสร้างวัฒนธรรม และสัญญาณแสดงอำนาจของศาสนาอิสลามเหนือชุมชนเยอรมัน อย่างไรก็ตามการมีประเด็นโต้แย้งเกี่ยวข้องกับมัสยิดในเยอรมันนั้นอย่างน้อยหนึ่งจะสร้างให้อิสลามเป็นเป้าหมายของการถูกเหยียดในสังคมเยอรมัน แต่ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้คน/ กลุ่ม/ องค์กรอิสลามได้นำเรื่องการนับถือและการปฏิบัติศาสนกิจเข้าสู่มิติสาธารณะและการเมืองดังที่พบจากการศึกษาว่าในระดับท้องถิ่นของเยอรมันเองเมื่อประเด็นมัสยิดถูกนำมาสู่เวทีสาธารณะ นอกจากคนในชุมชนจะได้พูดคุยกันแล้วหรือในบางกรณีคนในชุมชนที่สนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิมได้มีพื้นที่ในการแสดงออกแล้ว นักการเมืองหรือฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้พบ

วิธีการในการหาทางออกจากข้อโต้แย้งต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับกันและทำให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ทำให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้

นอกจากในเยอรมนี ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับการต่อต้านมัสยิดในฝรั่งเศส ในงานวิทยานิพนธ์ของ Ashley (Arnold, 2011) ระบุว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเด็นการต่อต้านมัสยิดในฝรั่งเศสเกิดขึ้น ไม่ใช่เกิดจากการดำรงอยู่ของประชากรมุสลิมในฝรั่งเศสแต่เกิดจากปัญหามุมมองของชาวฝรั่งเศสต่อคนอิสลามที่เปลี่ยนไป โดยที่สาเหตุหลักที่เปลี่ยนไปเกิดขึ้นจากปัญหาเศรษฐกิจในช่วงปี ค.ศ.1970 ซึ่งเป็นที่มาของการเริ่มโจมตีแรงงานมุสลิมชาวอัลจีเรียที่อพยพมาทำงานในฝรั่งเศสตั้งแต่ยุคอาณานิคม ซึ่งฝรั่งเศสได้ครอบครองดินแดนอัลจีเรียที่ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม และตั้งอยู่ทางตอนเหนือของแอฟริกา ตั้งแต่ปี ค.ศ.1834

ประชากรมุสลิมในฝรั่งเศสเริ่มเพิ่มจำนวนเมื่อในปี ค.ศ.1904 ฝรั่งเศสออกกฎหมายให้มีการผ่านแดนโดยเสรีทั้งสินค้าและประชาชนระหว่างฝรั่งเศสและอัลจีเรีย ซึ่งชาวฝรั่งเศสยอมรับชาวอัลจีเรียเป็นส่วนหนึ่งของฝรั่งเศสแต่ไม่ได้กลมกลืนอย่างเต็มที่ ความเป็น “เรา” และ “เขา” ยังคงอยู่ แต่การยอมรับการดำรงอยู่ของชาวอัลจีเรียถูกยืนยันผ่านการที่ฝ่ายการเมืองของฝรั่งเศสให้ทุนสร้างมัสยิดตั้งแต่ปี ค.ศ.1895 (Great Paris Mosque) เพื่อเป็นการรำลึกถึงการที่ทหารชาวอัลจีเรีย จำนวนกว่า 120,000-150,000 คน ต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับทหารฝรั่งเศสในสงครามโลกครั้งที่ 1 ถือได้ว่าเป็นสัญญาณของการยอมรับอย่างหนึ่งของสาธารณะต่อชาวมุสลิม แม้ว่าแนวคิดนั้นกว่าจะดำเนินการจริงในปี ค.ศ.1922 และพยายามจำกัดให้ Great Paris Mosque เป็นศูนย์กลางธรรมมากกว่าศาสนสถานก็ตาม ปัจจุบันประชากรมุสลิมในฝรั่งเศสมีสัดส่วนร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด

หรือประมาณ 5-6 ล้านคน มีมัสยิดกระจายอยู่ประมาณ 1,500-2,000 แห่ง ซึ่งก็ยังมี การต่อต้านการขยายตัวของมัสยิด

ปัญหาการต่อต้านการสร้างมัสยิดของฝรั่งเศสมีปรากฏตั้งแต่การริเริ่มสร้าง Great Mosque of Lyons ในปี ค.ศ.1981 (มัสยิดแห่งนี้เปิดทำการในปี ค.ศ.1994) รวมทั้งมัสยิดในเมือง Strasbourg ซึ่งมีการริเริ่มสร้างในปี ค.ศ.1905 แต่กว่าจะเป็นรูปธรรมผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ได้ในปี ค.ศ.2007 และสามารถเปิดทำการได้ในปี ค.ศ.2009 เช่นเดียวกับมัสยิดอีกหลายแห่งในฝรั่งเศสก็ประสบปัญหาความล่าช้าในการได้รับอนุมัติให้ก่อสร้างอันเนื่องจากข้อโต้แย้งของการแสดงอัตลักษณ์ของศาสนาในพื้นที่สาธารณะ ขณะที่ชาวมุสลิมฝรั่งเศสยืนยันว่า “การมองเห็นคือการเคารพและเชื่อ” (Seeing is Believing)³ ประเด็นที่น่าสนใจคือ มัสยิดใหญ่ ๆ ในฝรั่งเศสที่ปรากฏชัดต่อสาธารณะมีเพียงประมาณ 100 กว่าแห่งและมักได้รับทุนสนับสนุนบางส่วนหรือทั้งหมดจากรัฐ นั่นหมายความว่า นักการเมืองท้องถิ่นและระดับชาติได้นำนโยบายสนับสนุนชาวมุสลิมไปสู่การเมือง สิ่งก็ตามมาคือมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและต่อต้าน ขณะที่การตอบสนองของประชาชนก็ปรากฏเหตุการณ์กระทำความรุนแรงต่อมัสยิดอย่างต่อเนื่องมานาน ตั้งแต่การประท้วงการอนุญาตสร้างมัสยิด การขีดเขียนข้อความหรือภาพที่ไม่เหมาะสมในมัสยิด การป็นขึ้นไปทำลายสัญลักษณ์ของมัสยิด โดยเหตุการณ์เหล่านี้เพิ่มขึ้นอย่างมากหลังปี

³ ประเด็นนี้ Arnold ได้อภิปรายเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิมในฝรั่งเศสรุ่นแรก ๆ ว่า มักดำเนินกิจกรรมเงียบ ๆ ในพื้นที่ส่วนตัว ด้วยเหตุผลสำคัญคือไม่มีความรู้สึกที่ฝรั่งเศสคือบ้าน แต่หลักจากปักหลักอาศัยในฝรั่งเศสถาวรทำให้ชาวมุสลิมในฝรั่งเศสรุ่นสองและสามรู้สึกถึงความเป็นมุสลิมฝรั่งเศส จึงต้องการการยอมรับในพื้นที่สาธารณะแบบเท่าเทียม

ค.ศ.2009 และพัฒนาสู่อาการเกลียดกลัวอิสลามในปัจจุบัน ประเด็นที่ชาวฝรั่งเศสตั้งคำถามต่อชาวอิสลามคือ ความรุนแรง สิทธิมนุษยชนและการคุกคามต่ออัตลักษณ์ของฝรั่งเศส การศึกษาความขัดแย้งต่อการปรากฏตัวของอิสลามในฝรั่งเศสสร้างความชัดเจนถึงประเด็นความขัดแย้งที่ไม่ได้มาจากอิทธิพลเหตุการณ์ความรุนแรงภายนอกแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมุมมองของการเปลี่ยนแปลงความหมายของมัสยิดต่อสาธารณะจากศุนย์วัฒนธรรมอิสลามเป็นศาสนสถาน ท่ามกลางการพยายามรักษาค่านิยมความเป็นประชาธิปไตยทำให้เกิดข้อโต้แย้งตามมามากมาย

การศึกษาของ Richard Gale เรื่องเมืองพหุวัฒนธรรมและการเมืองของสถาปัตยกรรมทางศาสนา กรณีการวางผังเมือง มัสยิดและการสร้างความหมายในเบอร์มิงแฮม ประเทศอังกฤษ (Gale, 1978) โดย Gale ได้ศึกษาโครงการสร้างมัสยิดในเมืองเบอร์มิงแฮม 3 แห่ง ได้แก่ Central Mosque (ริเริ่มในปี ค.ศ.1950 สร้างแล้วเสร็จในปี ค.ศ.1970), The Jame Masjid in Handsworth (ริเริ่มในปี ค.ศ.1976 สร้างแล้วเสร็จในปี ค.ศ.1988) และ The Dar ul-Uloom Islamia (ริเริ่มในช่วงต้นปี ค.ศ.1990 สร้างแล้วเสร็จในปี ค.ศ.1997) พบว่าภายใต้การสนับสนุนให้มีการสร้างมัสยิดของสภาเทศบาลเมืองและคณะกรรมการเมืองเบอร์มิงแฮมนั้นมีเป้าหมายเพื่อสร้างภาพลักษณ์ความเป็นเมืองพหุวัฒนธรรมให้กับเบอร์มิงแฮม มากกว่าการยอมรับในวัฒนธรรมอิสลามในตัวของตัวเอง ภายใต้การสร้างความหมายนี้จึงจำเป็นต้องมีการจัดการ “พื้นที่กายภาพ” ให้มัสยิดปรากฏและสามารถแสดงนัยยะของ “ความเป็นตัวแทนความเป็นพหุวัฒนธรรม” ของเมืองได้ ขณะเดียวกันเทศบาลเมืองเบอร์มิงแฮมก็จำเป็นต้องมีเงื่อนไขบางอย่างเพื่อจำกัดกิจกรรมทางศาสนกิจ และ/ หรือสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่

ที่มีการก่อสร้างมัสยิดด้วย เช่น การให้มีสถาปัตยกรรมแบบวัฒนธรรมอิสลาม แต่ต้องกลมกลืนกับสิ่งปลูกสร้างโดยรอบผ่านการเลือกสีและวัสดุ การไม่ติดตั้งเครื่องขยายเสียงหรือการเปิดเสียงอาซาน หรือกระทั่งการให้สร้างในพื้นที่ที่มีการจราจรหนาแน่นเพื่อสามารถจำกัดกิจกรรมของมัสยิดได้ เป็นต้น

นัยยะสำคัญต่อการศึกษานี้คือ มัสยิดสามารถถูกสร้างควมหมายบางอย่าง นอกเหนือจากการเป็นศาสนสถานตามจุดประสงค์ของผู้สร้างหรือผู้ให้ความหมายได้ ด้วยเหตุนี้ “การมองเห็น” มัสยิดจึงอาจเกิดจากการจัดการอันมีเป้าหมายเฉพาะ ดังที่เมืองเบอร์มิงแฮมสามารถใช้มัสยิดเป็นแลนด์มาร์กของเมืองในฐานะเมืองพหุวัฒนธรรมด้านหนึ่ง กับอีกด้านหนึ่งก็อาศัยการจัดการพื้นที่เพื่อจัดการปัญหาที่ไม่พึงประสงค์อันเกิดในชุมชนชาวมุสลิมและจำกัดกิจกรรมของมัสยิดด้วย

การปรากฏของมัสยิดในพื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ผลการศึกษาในพื้นที่ที่ปรากฏการต่อต้านการสร้างมัสยิด 2 แห่ง คือ หมู่บ้านบุพผาราม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และบ้านแม่ชะจาน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า บริบทพื้นที่มีลักษณะสำคัญที่สอดคล้องกันว่าไม่เคยมีชาวมุสลิมแสดงตัวในฐานะสมาชิกชุมชนมาก่อน โดยเฉพาะไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนอย่างเป็นทางการ รวมทั้งไม่มีประชากรมุสลิมอยู่ในทะเบียนราษฎรของพื้นที่ทั้งสองแห่งมาก่อนการขออนุมัติก่อสร้างมัสยิดขึ้นในพื้นที่

กรณีการต่อต้านมัสยิดในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ที่มาของความพยายามก่อสร้างมัสยิดในพื้นที่ เป็นเหตุผลจากการที่ไม่เคยมีมัสยิดในจังหวัดน่านมาก่อน ชาวมุสลิมในจังหวัดน่านต้องเดินทางไปละหมาดในต่างพื้นที่ ซึ่งต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาก ทำให้ไม่ได้รับความสะดวกในการประกอบศาสนกิจ สับบุรุษในจังหวัดน่านจึงมีความต้องการให้มีการก่อสร้างมัสยิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดน่าน เมื่อได้รับการสนับสนุนเงินทุนสนับสนุนการก่อสร้างมัสยิดจากจังหวัดลำปาง จึงมองหาสถานที่ในการก่อสร้างมัสยิดขึ้น โดยมีการจัดซื้อที่ดินในพื้นที่ตำบลน้ำแก่น อำเภอภูเพียง โดยยื่นขออนุมัติการจัดตั้งมัสยิดจากคณะกรรมการอิสลามกลางแห่งประเทศไทย เนื่องจากน่านยังไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ดังนั้นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงรายจึงเป็นผู้พิจารณาอนุมัติการจัดตั้งมัสยิด และยื่นแบบขออนุมัติก่อสร้างกับองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม การต่อต้านการสร้างมัสยิดในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นที่รับรู้จากสังคมในวงกว้างผ่านสื่อต่าง ๆ เนื่องจากมีความเคลื่อนไหวของชาวน่านเป็นรูปธรรม จนทำให้โครงการก่อสร้างมัสยิดในพื้นที่ต้องยุติลงเมื่อได้พูดคุยกับคนในชุมชนที่มีบ้านพักอาศัยใกล้พื้นที่กำหนดจะก่อสร้างมัสยิดพบว่าการรับรู้เรื่องการก่อสร้างเกิดจากกลุ่มประชาชนโดยรอบพื้นที่ก่อสร้างเอง และเมื่อมีการรับรู้ก็มีการรวมกลุ่มแจ้งข่าวกันภายในชุมชน โดยมีผู้ประสานและแจ้งข่าวกับเพื่อนบ้าน จนเป็นที่รับรู้กันไปทั่วจึงเกิดการประชุมร่วมกันของทั้งชุมชน และพบว่าเสียงทุกคนต่างบอกว่าไม่ยอมรับ ไม่ยินยอมให้มีการสร้างมัสยิดขึ้นในพื้นที่ สรุปเหตุการณ์ได้ดังนี้

การต่อต้านมัสยิดในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีจุดเริ่มต้นของการต่อต้านการสร้างมัสยิดจากที่คุณประจวบ (นามสมมติ, สื่อสารส่วนบุคคล, 2560) ซึ่งมีบ้านอยู่ใกล้กับพื้นที่ที่ถูกระบุว่าจะสร้างมัสยิดพบว่ามีบุคคลแต่งกายด้วยชุดของผู้นับถือศาสนาอิสลามมาสำรวจและตรวจวัดพื้นที่ ได้เข้าไปสอบถามจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลและได้รับทราบว่าเป็นพื้นที่ดังกล่าวมีการยื่นขออนุญาตก่อสร้างมัสยิดจึงได้แจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ

เสียงหนึ่งของคนในพื้นที่ได้สะท้อนออกมาว่า

“เรารู้ครั้งแรกว่าเขาจะมาสร้างมัสยิด เกิดเพราะพี่เอง พี่อยู่บ้านแล้วเห็นพวกเขาเป็นสิบคนมาดูพื้นที่ เขาแต่งตัวแบบมุสลิม (พวกเราเรียกว่าชุดช่างตัดผม) พวกเขามาวัดพื้นที่ ล่องทิศทาง ที่อยู่หลังบ้านพี่ พี่เลยสงสัยว่าเขาจะสร้างอะไรกัน พี่เคยเป็น อบต. ช่วงนั้นไม่ได้เป็นแล้วแต่ยังทำหน้าที่เป็นเลขานายกฯ อบต. เลยไปขอดูที่อำเภอว่าเขาจะสร้างมัสยิด กลับมาถึงหมู่บ้านเลยไปคุยกับผู้ใหญ่บ้านไปซักถามว่าทำไมอนุญาต ผู้ใหญ่บ้านบอกว่าเป็นส่วนบุคคลเขาจะสร้างอะไรก็เป็นสิทธิของเขา ซึ่งพี่ก็ได้แย้งไปว่าสิทธินั้นคือบ้านพักอาศัย ไม่ใช่ศาสนสถาน”⁴ (ประจวบ, นามสมมติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2560)

ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านบุพผาราม ตำบลบุพผาราม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่านได้เรียกประชุมชาวบ้านเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2558 จนปรากฏเป็นข่าวต่อสื่อสาธารณะเมื่อมติที่ประชุมในวันนั้นยืนยันว่าชาวบ้านในหมู่บ้าน

⁴ คุณประจวบ (ชื่อสมมติ) เป็นชาวบ้านที่มีบ้านติดกับพื้นที่ที่จะก่อสร้างมัสยิดที่ตำบลภูเพียง จังหวัดน่าน (ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ให้นักเทปและถ่ายภาพ ด้วยเหตุผลว่าเรื่องจบไปแล้วอยากอยู่เงียบ ๆ ไม่อยากกระแวง)

บุพผารามไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้างมัสยิด (ไทยรัฐออนไลน์, 2558) หลังการประชุมคัดค้านได้มีการเจรจาระหว่างตัวแทนประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม คณะกรรมการกลางอิสลามโดยมีฝ่ายปกครองในพื้นที่เป็นตัวกลางในการดำเนินการเจรจา ซึ่งคุณเอ๋เป็นหนึ่งในตัวแทนที่เข้าร่วมประชุมในวันนั้นด้วย “วันนั้นมีตัวแทนชาวบ้าน 4 คนได้เข้าร่วมประชุม ขณะที่นั่งประชุมจะมีตำรวจนั่งอยู่ข้างตลอด เราได้ถามเพียงคำถามเดียวเพราะเขาไม่ให้ถาม เรา รู้สึกว่าภาครัฐขอมเขาไปหมด” (คุณประจวบ, นามสมมติ, สื่อสารส่วนบุคคล, 2560) หลังจากการเจรจาเมื่อมีข่าวว่าจะมีการก่อสร้างชาวบ้านจะรวมตัวกันเพื่อไม่ให้เกิดการก่อสร้างทำให้ในที่สุดมีการย้ายสถานที่แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างได้ “เราไม่ได้ต่อต้านศาสนา เราก็คิดว่าเขาคงสอนให้เป็นคนดี แต่เราไม่ให้สร้างมัสยิดในหมู่บ้านเรา เพราะไม่มีคนอิสลามอยู่ จะไปสร้างที่อื่น เราไม่ตามไปคัดค้านหรอก แต่เท่าที่ได้ยินข่าวคือไปที่ไหนเขาก็ไม่เอา” (คุณประจวบ, นามสมมติ, สื่อสารส่วนบุคคล, 2560) เมื่อถามถึงความกังวลต่อการเกิดขึ้นของมัสยิด คุณประจวบระบุว่า “จะมีคนแปลกหน้าเข้ามาเป็นจำนวนมาก วิถีชีวิตก็ไม่เหมือนกัน เขาเคร่งครัด เราอยู่สบาย ๆ เราเป็นคนเลี้ยงหมาแบบปล่อยตามสบาย เขาไม่เลี้ยงหมา ก็จะมีปัญหากัน มันต้องกระทบความเป็นอยู่เราแน่ ตอนนั้นก็มีการเรื่องความรุนแรงของคนอิสลามก็มาก เราก็ยอมรับว่ากลัวไปก่อน แต่เราไม่อยากจะมีปัญหา อายากอยู่สบาย ๆ” ซึ่งเป็นเหตุผลที่สอดคล้องกับผู้สื่อข่าวท้องถิ่นซึ่งเป็นแกนสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการต่อต้านการสร้างมัสยิดได้อธิบายถึงการเข้าสนับสนุนการต่อต้านการสร้างมัสยิด

กรณีการต่อต้านมัสยิดในอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ชาวบ้านในหมู่บ้านเริ่มมีการรับรู้ถึงการสร้างมัสยิดเมื่อเริ่มมีการก่อสร้างแล้ว หลังจากการยืนยันจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจดีย์ใหม่ว่ามี การขออนุญาตสร้างจริง พ่อหลวงจึงได้เรียกประชุมชาวบ้านเพื่อแจ้งให้ ทราบและจัดประชุมประชาคม ที่ประชุมได้มีการถกเถียง อภิปรายจนมีมติว่า ไม่อนุญาตให้ก่อสร้างมัสยิดในหมู่บ้าน พ่อหลวงยื่นมติของประชาคมหมู่บ้าน ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจดีย์ใหม่ และทางราชการระดับต่าง ๆ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจดีย์ใหม่ได้ดำเนินการตรวจสอบข้อกฎหมายที่ เกี่ยวข้องแล้วพบว่าอำนาจอนุญาตการก่อสร้างมิได้อยู่ในส่วนของ กระทรวงมหาดไทย ทำให้ไม่สามารถยุติการก่อสร้างมัสยิดได้ ประชาชนใน พื้นที่จึงมีการรวมตัวกันเรียกร้องกับทางราชการให้มีการสั่งให้ยุติการก่อสร้าง

พ่อหลวงได้ส่งเสียงสะท้อนว่า

“การรับรู้เรื่องการสร้างมัสยิด เกิดจากที่มีชาวบ้านที่นี่เห็นมีการ ก่อสร้างบนที่นั้น เลยไปถามเพื่อของงานทำเลยเกิดการพูดคุยกันว่า จะสร้าง อะไร แล้วชาวบ้านก็แพร่ออกไป พอผมรู้ผมเลยไปถามที่ อบต. แล้วเรียกประชุม ลูกบ้าน ซึ่งลูกบ้านต่างก็วิตก พูดคุยกันไปต่าง ๆ นา ๆ แล้วเราก็สรุปกันว่า ที่นี้ไม่มีคนมุสลิม เราก็ไม่เห็นด้วยที่จะมาสร้างมัสยิดที่นี่” (จรัล, การสื่อสาร ส่วนบุคคล, 2560)

คำบอกเล่าของพ่อหลวงตรงกันที่มีชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า รับรู้เรื่องจะ มีการสร้างมัสยิดจากการที่พ่อหลวงเรียกประชุม แล้วชี้แจงว่าทางศาสนา อิสลามจะมาขอตั้งมัสยิดในพื้นที่บ้านโป่งน้ำร้อน พ่อหลวงได้สอบถาม ชาวบ้านว่ามีความคิดเห็นอย่างไร

การต่อสู้เพื่อการต่อต้านการสร้างมัสยิดของชาวบ้านแม่ชะจาน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มต้นจากชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ก่อสร้างมัสยิดโดยการทำประชาคมภายในหมู่บ้าน เมื่อข่าวการต่อต้านขยายออกไปจึงได้รับการสนับสนุนจากนอกชุมชนเพิ่มเติมขึ้น เหตุผลสำคัญของการออกมาต่อต้านผู้ที่ได้รับผลกระทบจริงคือกลุ่มชาวบ้านในชุมชนที่ออกมาทำประชาคมและร่วมการต่อต้านในตอนเริ่มต้น พบว่าประเด็นสำคัญคือการไม่เข้าใจถึงความจำเป็นของการก่อสร้างมัสยิดในพื้นที่ที่ไม่มีประชาชนผู้นับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ (จรัลและปิ่น, นามสมมติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2560) ในระหว่างการพูดคุยกับส่วนราชการและคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดศรีสะเกษได้รับการชี้แจงว่า การสร้างมัสยิดในพื้นที่อำเภอยางชุมน้อยเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวมีประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามเดินทางท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมัสยิดสถานเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจซึ่งประชาชนในชุมชนยังเห็นว่าไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีความกังวลกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเมื่อมีมัสยิดจะทำให้เกิดเสียงรบกวนและมีการย้ายถิ่นของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามเข้ามาในชุมชน ขณะที่ได้รับทราบข่าวสารว่าชุมชนของมุสลิมมักมีความรุนแรงในพื้นที่เสมอ

“เราไม่ได้บอกว่าคนอิสลามดีหรือไม่ดี ก็เหมือนคนเราทั่วไปที่มีทั้งดีและไม่ดี แต่พอมีมัสยิดก็จะทำให้พวกเขาอยู่หรือเข้ามาในบ้านเราบ่อยขึ้น ถ้ามีคนไม่ดีปะปนมา บ้านเราก็จะวุ่นวายไปด้วย ... เราดูข่าวทางใต้หรือที่อื่น ๆ ที่เป็นบ้านพวกเขาที่เป็นอิสลามที่เขาอยู่กันดูมีแต่เรื่องต่อสู้ ดูพวกเขาทำร้ายกันบ่อย ๆ มากมายและไม่จบเลย” (กุหลาบ, นามสมมติ, การสื่อสาร

ส่วนบุคคล, 2560) ในแง่นี้ มัสยิดได้ถูกรับรู้ในฐานะของสถานที่ที่มีการรวมตัวของประชาชนมุสลิมที่ไม่จำเป็นต้องเป็นคนในชุมชนซึ่งทำให้เกิดความกังวลและคำบอกเล่าดังกล่าวยังแสดงให้เห็นร่องรอยของความไม่เข้าใจ และมีการให้ความหมายของมัสยิดผ่านการเฝ้ามองกิจกรรมของกลุ่มคนต่างวัฒนธรรมที่เข้ามาในพื้นที่ รวมทั้งการสะท้อนถึงความหวาดกลัวและวิตกกังวล โดยการให้ความหมายอิงกับปรากฏการณ์ในต่างพื้นที่ที่ปรากฏความรุนแรง

อย่างไรก็ตามการต่อต้านการสร้างมัสยิดในอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ไม่ประสบผลสำเร็จแม้จะมีการรวมตัวอย่างต่อเนื่อง ยื่นหนังสือร้องเรียน การเจรจาหลายครั้งและท้ายที่สุดมีการฟ้องศาลปกครอง ซึ่งผลระบุว่า การดำเนินการก่อสร้างมัสยิดเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดทุกประการ ปัจจุบันมัสยิดได้เปิดให้ทำการและมีประชาชนผู้นับถือศาสนาอิสลามแวะเวียนเข้ามาปฏิบัติศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอโดยมิได้มีเหตุการณ์รุนแรงหรือการปะทะกันใด ๆ ในชุมชนแต่อย่างใด คุณสุพจน์ให้ความเห็นว่า “ทุกวันนี้ก็ดู ๆ อยู่ ก็ช่วยกันดูแต่ก็ไม่มีอะไร เมียอิหม่ามคนเฝ้าก็มาซื้อของในหมู่บ้าน ลูกก็ลงมาเล่น ไม่มีอะไร เรื่องเสียงดังพ่อหลวงก็ไปคุยไม่ให้เปิดก็ดูว่าไม่มีอะไร แต่บางทีก็มีรถมอเตอร์ไซด์มากันมาก ๆ ก็บอกพ่อหลวงให้ไปแจ้งทางการ” (สุพจน์, นามสมมติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2560)

การให้ความหมายต่อมัสยิดที่มีใช้แค่ศาสนสถาน

อาจกล่าวได้ว่า จุดเริ่มต้นของการต่อต้านการสร้างมัสยิดของทั้งสองชุมชนจึงมีที่มาจากภายในตัวของชุมชนเอง มาจากการพูดคุยของคนที่มีที่พักอาศัยใกล้เคียงกับพื้นที่ก่อสร้างก่อนจะขยายตัวออกไปขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายอื่น ส่วนสาเหตุเบื้องหลังที่ไม่ต้องการให้สร้าง พบจุดร่วมกันที่สำคัญเมื่อสอบถามถึงเนื้อหาที่มีการพูดคุยกันในที่ประชุมในครั้งแรก ๆ สรุปได้ดังนี้

(1) ไม่มีชาวมุสลิม ทำไมจึงมาสร้างในที่ที่ไม่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่
ทำไมไม่ไปสร้างใกล้บ้านเรือนของชาวมุสลิมเอง

(2) ไม่รู้จัก

(3) มีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ชุมชนเดิมเคยอยู่กันอย่าง
เรียบง่าย ไม่ต้องกังวล ไม่ต้องระวังตัว แต่ “พวกเขา” มีวิถีเคร่งครัด มีข้อห้าม
เยอะ กล่าวคือต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตัวเองไม่ให้ไปผิดกับข้อห้ามเขา

(4) กังวลเรื่องเสียงดัง

(5) กลัวความรุนแรงตามมา เพราะขนาดบ้านของ “พวกเขา” เอง
ยังมีความรุนแรง ถ้ามีมัสยิดก็จะมีคนมุสลิมตามมา ความรุนแรงก็จะตามมา⁵

(6) กลัววิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนไป

นอกจากนั้น เมื่อมีการสอบถามในรายละเอียดว่า เวทีประชุม
ประชาคมชาวบ้านในระยะแรกคุยอะไรกันบ้าง พบว่า คนในพื้นที่พูดคุยกัน
ในเรื่องทั่วไปไม่ได้เฉพาะเจาะจงในประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นการเฉพาะ
แต่มีมติเห็นพ้องกันในการต่อต้านมัสยิดในพื้นที่ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ให้
ความเห็นต่อการสร้างมัสยิดในพื้นที่ว่า “ไม่ให้สร้าง ให้ไปสร้างที่อื่น” และ
“เราไม่ว่าศาสนาอิสลามนะ จะมาอยู่ก็ได้แต่ไม่ให้สร้าง” เป็นต้น

คำอธิบายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการตีความหมายการก่อสร้างมัสยิด
ของชุมชนถูกตีความหมายไปความเชื่อของแต่ละบุคคลซึ่งได้รับอิทธิพลจาก
ทั้งวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การปรากฏของมัสยิดในพื้นที่ที่ถูกต่อต้าน
จึงมิได้เป็นหนึ่งเดียวกับความหมายที่ผู้สร้างพยายามจะสื่อสาร นั่นคือมัสยิด

⁵ ประเด็นนี้ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนบอกว่ายอมรับว่ากลัวไปก่อน และการนำเสนอของสื่อ
ต่าง ๆ มีผลต่อความรู้สึกนี้

สถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ เนื่องจากความหมายของมัสยิดได้ถูกขยายความออกไปโดยความเข้าใจของคนในพื้นที่ โดยพบว่ามีความพยายามยืนยันความจริงของความหมายที่ถูกตีความขึ้นใหม่นี้ ผ่านการจ้องมองวิถีปฏิบัติของชาวมุสลิมที่มาประกอบศาสนกิจหรือผู้คนที่มาเยี่ยมเยือนการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในมัสยิด เช่นที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีการให้สัมภาษณ์ว่า “เห็นพวเด็กวัยรุ่นแต่งชุดพวกเขาไปแถวเข้าไปในป่าไปทำอะไรก็ไม่รู้ ชาวบ้านเดินผ่านถามก็ไม่ตอบ” (คุณบิน, นามสมมติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2560)

บทสรุป

อาจสรุปความเชื่อมโยงของการให้ความหมายของมัสยิดในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เข้ากับคำอธิบาย 2 แนวคิด คือ ความเป็นการเมืองของมัสยิดในชีวิตประจำวันของ (Baker, 2014) และการมองเห็นมัสยิดในฐานะสัญลักษณ์ของอิสลามในพื้นที่อื่นของ Guy Debord ในส่วนของแนวคิดแรก มัสยิดในฐานะที่เป็นสถานที่ถูกมองเป็นตัวแทนของกระบวนการที่ไม่สัมพันธ์กันที่มาตัดกันในพื้นที่และช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งมากกว่าที่จะเป็นเพียงสิ่งปลูกสร้าง ความเข้าใจต่อการตัดกันของพื้นที่และเวลาจึงไม่ยั่งยืน แต่มีการตีความหมายย่อมลื่นไหลและหลากหลายมุมมอง ซึ่ง Baker พบว่าผู้คนที่ถูกกำหนดให้เป็นอิสลาม (ชุมชนที่มีการก่อสร้างมัสยิด) มีชีวิตประจำวันกับการเจรจาโดยอ้อม (Discursive Negotiation) และมองเห็นมัสยิดในฐานะสิ่งปลูกสร้างที่เป็นวัตถุทางสังคมในหลายระดับที่จะก่อรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขา สิ่งก่อสร้างและชาวมุสลิม ซึ่งเป็นมุมมองและการจัดวางดังกล่าวมีความเป็นการเมืองที่มี

ธรรมชาติของการเปิดเผยและเป็นกระบวนการ ผู้ด้วยเหตุนี้คนในพื้นที่ปลูกสร้างมัสยิดจำเป็นต้อง “เจรจา” ต่อการปรากฏของมุสลิมและมัสยิดเพื่อจัดวางความสัมพันธ์ของตัวเองกับผู้อื่นทั้งทางกายภาพ สังคม และการเมือง

นอกจากนั้น Beger (Baker, 2014) เสนอว่าการมองเห็นเป็นผลจากวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมดั้งเดิมในสังคมตะวันตกจะมองที่วัตถุ ต่างจากสังคมตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น ที่มุ่งตีความและให้ความหมายแก่พื้นที่โดยรวม การมองเห็นเกี่ยวข้องกับการรับรู้ที่ผูกโยงอย่างลึกซึ้งกับความคาดหวังและการปรับตัว และแนวคิดเรื่อง Seeing is Believing ของเขาได้สะท้อนว่าการมองเห็นของเราเกี่ยวข้องกับการที่เรารู้ว่าสิ่งนั้นมีอยู่ และการเห็นทำให้ “แน่ใจ” ในความจริงของสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะเราเห็นด้วยตาตัวเอง สอดคล้องกับที่ Debord (1967) เสนอว่าความเป็นจริงของชีวิตในสังคมสมัยใหม่ (เช่น สังคมตะวันตก) มุ่งเน้นในเรื่องของการผลิต แต่เป็นเพียงการนำเสนอ (Present) ผ่านสิ่งที่เรามองเห็นและเข้าใจว่าเป็นส่วนเสี้ยวของความเป็นจริงในชีวิต ซึ่งเป็นเพียง “ภาพ” ที่ถูกกำหนดให้เราเห็นและเข้าใจว่ามันเป็นจริง เสมือนเรากำลังหลอกลวงตัวเอง เพราะเมื่อ “ภาพ” ปรากฏให้เราเห็น มันถูกกำหนดโดยเงื่อนไขของการทำให้ความน่าสนใจและการตระหนักรู้มาบรรจบกัน ซึ่งทั้งการตระหนักรู้และความน่าสนใจดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับเหตุผล Debord ระบุว่า “ภาพ” ที่เราเห็นเป็นความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ซึ่งสะท้อนหรือฉายออกมา การจะเข้าใจ “ภาพ” ต้องตระหนักถึงการบิดเบือนของโลกที่เรามองเห็นและผลิตผลทางเทคโนโลยีที่ภาพได้ถูกนำเสนอ ในแง่นี้ภาพจึงเป็นความจริงที่ไม่จริงที่ปรากฏขึ้นอย่างเฉาะเจาะจงและได้สะท้อนถึงวิถีทางสังคมที่ปรากฏให้เห็น กล่าวจากมุมมองนี้ มัสยิดจึงปรากฏ

เสมือน “ภาพ” ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเชื่อในพื้นที่สาธารณะ การมองเห็นมัสยิดหรือการได้ยินเสียงอาซานของผู้คนในชุมชนจึงอาจถูกแปลความหมายไปได้ตามพื้นที่และความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ประเด็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งคือมัสยิดได้ถูกแปลความหมายไปถึงการขยายตัวของอำนาจทางศาสนาอิสลาม หรือหากการมองเห็นมัสยิดจะสามารถอธิบายการแสดงออกซึ่งการต่อต้านได้ สังคมวัฒนธรรมของอำเภอกุเวียง จังหวัดน่านและอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายยังไม่พร้อมรับความหลากหลาย และความเปลี่ยนแปลงไปจากความคุ้นเคยในชีวิตประจำวันแบบเดิมได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกลไกสังคมที่จะเปิดรับความหลากหลายในพื้นที่ซึ่งไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ (จรัล มะลูลีม, 2559) ดังนั้นการจะทำให้สังคมวัฒนธรรมเปิดมากขึ้นจึงไม่ใช่ “การบังคับให้มอง” แต่ต้องปรับโครงสร้างและกลไกทางสังคมวัฒนธรรมให้เปิดรับความหลากหลายมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกษม อัชฒาสัย. (2558). “ต่อต้านมัสยิด” เข้าแผน “ตอกลิ้ม”?.

เข้าถึงได้จาก <http://chaoprayanews.com>

จรัล มะลูลีม. (2559). *Islamophobia: เรียนรู้ ลบเลือนความหวาดระแวง*.

กรุงเทพฯ: มติชน.

ทิมข่าวอิสรา. (2559). *กระแสหวาดระแวงอิสลามในสังคมไทย*

จากชายแดนใต้สู่เหนือ-อีสาน. เข้าถึงได้จาก

<https://www.isranews.org.content-page/67-south-slide/47114-islamo.html>.

- ไทยรัฐออนไลน์. (2558). *ชาวภูเพียง จ.น่าน รวมตัวคัดค้านการสร้างมัสยิด
ในชุมชน*. เข้าถึงได้จาก [https://www.thairath.co.th/content/
473250](https://www.thairath.co.th/content/473250)
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2559). *ต่อต้านอิสลามในภาคเหนือตอนบน*. เข้าถึงได้จาก
https://www.matichon.co.th/columnists/news_38007
- ฟังมุสลิมไทยคุยกระแสแวงอิสลาม. (2560). เข้าถึงได้จาก
<https://www.bbc.com/thai/thailand-41396198>
- มัสยิดที่จัดทะเบียนหลังแรก*. (2558). เข้าถึงได้จาก www.halalifemag.com.
- มารีฮัม อัสหมัด. (ม.ป.ป.). *ชาวบ้านขอนแก่นร้องจังหวัดระงับการก่อตั้งมัสยิด
หวาดเหตุรุนแรงแดนใต้ตามมา*. เข้าถึงได้จาก
[http://www.benarnews.org/thai/news/TH-mosque-ban-
0607017141226.htm](http://www.benarnews.org/thai/news/TH-mosque-ban-0607017141226.htm)
- แมนเจอร์ออนไลน์. (2558). *“ตามนัด! คนน่านฮือฮือยื่นคำขาดห้ามสร้างมัสยิด
แฉคนมีสิทธิการเมืองปั่นกระแสต้านทหาร*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.manager.co.th>.
- สำนักกิจการความมั่นคงภายใน กรมการปกครอง. (2558). *สถิติจำนวนมัสยิด
ที่จัดทะเบียนจัดตั้ง*. วันที่ค้นข้อมูล 11 พฤษภาคม 2560,
เข้าถึงได้จาก www.news.muslimthaipost.com/news/2558.
- อ่านความคิด สุชาติ เศรษฐมาลินี เมื่อมุสลิมฮักน่าน*. (2558). เข้าถึงได้จาก
https://www.prachatham.com/article_detail.php.
- “ฮือด้านอีก! สร้างมัสยิดบ้านดงยอ สกลนคร”*. (ม.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก
<http://www.canmuang.co.th/news/region/83534>

- Allievi, S. (2009). *Conflicts over Mosques in Europe Policy issues and Trends. NEF Initiative on Religion and Democracy in Europe*. London: Alliance Publishing Trust.
- Allievi, S. (2010). Mosques in Europe: Real problems and false solution. In S. Allievi (Ed.), *Mosques in Europe: Why a solution has become a problem. NEF Initiative on Religion and Democracy in Europe*. (p.27). London: Alliance Publishing Trust,
- Arnold, A. P. (2011). *Mosques in France: The Visible Presence of Islam*. Thesis Prepared for the Degree of Master of Arts. University of North Texas.
- Baker, J. (2014). 'Everyday mosque politics': The Islamisation of space, a complex and negotiated politics. *University of Sussex, Working Paper No. 76*. Retrieved from <https://www.sussex.ac.uk>.
- Berger, A. A. (2012). *Seeing is Believing: An Introduction to Visual Communications* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Debord, G. (1967). *The Society of the Spectacle* (D. Nicholson-Smith, Tran.). New York: Zone Books.
- Dodd, S. D. (2015). The Structure of Islam in Switzerland and the Effects of the Swiss Minaret Ban. *Journal of Muslim Minority Affairs*. Retrieved from [http:// dx.doi.org/10.1080/13602004.2015.1007665](http://dx.doi.org/10.1080/13602004.2015.1007665).

- Gale, R. (1978). The Multicultural City and the Politics of Religious Architecture: Urban Planning, Mosques and Meaning-Marking in Birmingham, UK. *Built Environment*, 30(1), 18-32.
- Orakzai, S. B. (2016). Islamophobia in Switzerland: National Report 2015. E. Bayrakli & F. Hafez (Eds.), *European Islamophobia Report 2015* (p.530). Istanbul: SETA.
- Stoop, D. C. (2012). *Mosque Debates in Germany: Between Democratic Participation and Social Exclusion*. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia Sectio K. University of Cologne. Vol XIX 2.